

กลไกการควบคุมของ Empire กับการทวงคืน “สมบัติส่วนร่วม” ของ Multitude

The Controlling System of Empire and the Demand for the Right to Private Property of Multitude

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ | KENGKIJ KITIREANGLAP

อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ABSTRACT

The objective of Michael Hardt's and Antonio Negri's trilogy, *Empire*, *Multitude* and *Commonwealth* is to project the political idea of communism which tends to destroy the establishment of Empire and to create the new democratic institutions. Hardt and Negri develop concept of new democracy and common in order to challenge the concept of liberal democracy and the rule of private property celebrated by late capitalism and empire. Their political project of the multitude is methodologically based on Karl Marx's critique of political economy.

Keywords: Common, Multitude, Empire, Michael Hardt, Antonio Negri

บทคัดย่อ

เป้าหมายของหนังสือชุดไตรภาคของไมเคิล ฮาร์ดและอันโตนิโอ เนกรี วางอยู่บนการเสนอโครงการทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ที่มุ่งไปที่การทำลายสถาบันเก่าและสร้างสถาบันใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยที่มาจากข้างล่างและสัมพันธ์กันในแนวระนาบซึ่งต่อต้านและปฏิเสธกลไกการควบคุมของจักรวรรดิที่วางอยู่บนความสัมพันธ์ในแนวดิ่งมากไปกว่านั้น ฮาร์ดและเนกรี ได้พัฒนามโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยและส่วนร่วมที่แตกต่างตรงกันข้ามกับแนวคิดแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยและความคิดเรื่องกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ

ของระบบทุนนิยมและจักรวรรดิ ในการเสนอทางออกจากระบบทุนนิยมดังกล่าว ฮาร์ดและเนกริกลับไปหาการวิพากษ์เศรษฐกิจการเมืองของมาร์กซ์เพื่อเปิดให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของการสร้างคอมมิวนิสต์ของพหุชนในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ : ส่วนรวม, พหุชน, จักรวรรดิ, ไมเคิล ฮาร์ด, อันโตนิโอ เนกรี

บทนำ

ในงานสัมมนาว่าด้วย The Idea of Communism ซึ่งจัดขึ้นที่ Birkbeck Institute for the Humanities ในปี 2009 Michael Hardt (2010:144) เสนอว่า การคิดถึงความเป็นไปได้ของโครงการทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ (communist project) ในศตวรรษที่ 21 ต้องวางอยู่บนฐานของการวิพากษ์เศรษฐกิจการเมือง (critique of political economy) ที่เป็นจริงหรือมีแนวโน้มว่ากำลังจะเกิดขึ้น โดยเฉพาะการวิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างระบบกรรมสิทธิ์กับการปฏิเสธระบบกรรมสิทธิ์ทุกประเภท คือ ในขณะที่โลกทุนนิยมสมัยใหม่นั้นวางอยู่บนการสถาปนาระบบกรรมสิทธิ์ 2 ประเภทที่ดำรงอยู่ด้วย คือ กรรมสิทธิ์สาธารณะ (public property) และกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (private property) ที่กรรมสิทธิ์สาธารณะหรือความเป็นสาธารณะเป็นสิ่งที่รัฐอ้างความเป็นเจ้าของ (โดยเฉพาะในรัฐสังคมนิยมที่รัฐอ้างกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สินทุกประเภท) ส่วนกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลหรือเอกชนเป็นสิ่งที่ทุนเอกชนอ้างความเป็นเจ้าของ โครงการทางการเมืองของคอมมิวนิสต์กลับมุ่งไปในทิศทางที่ตรงกันข้าม คือ ปฏิเสธระบบกรรมสิทธิ์ทั้งสองประเภท หรือพูดให้ชัดกว่านั้นก็คือ การปฏิเสธระบบกรรมสิทธิ์และความคิดเรื่องกรรมสิทธิ์ทั้งหมด และมุ่งไปที่การสร้างสังคมที่ไม่มีชนชั้น และวางอยู่บนความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไร้กรรมสิทธิ์ ดังนั้น “คอมมิวนิสต์จึงหมายถึงการยกเลิกกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล หรือให้ชัดกว่านั้นก็คือ ยกเลิกตัวกรรมสิทธิ์เลย” (Hardt, 2010 : 139)

ข้อเสนอสำคัญของ Michael Hardt และ Antonio Negri ผู้เขียนหนังสือไตรภาค 3 เล่ม คือ Empire (2000) Multitude (2004) และ Commonwealth (2009) เกี่ยวกับความเป็นไปได้ของคอมมิวนิสต์ก็คือ เรากำลังอยู่ในยุคสมัยที่เงื่อนไขทางเศรษฐกิจการเมืองของเราพร้อมต่อการต่อสู้เพื่อสร้างคอมมิวนิสต์ คือ “การหนีออกจากการควบคุมจะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อสังคมวางอยู่บนฐานของความเป็นส่วนรวม” (Hardt and Negri, 2009 : 153) ยิ่งแรงงานพัฒนา

พลังการผลิตไปมากเท่าไรทุนจะพัฒนากลไกการควบคุมชุดรีดของตนเองตามไปด้วย โดยเป้าหมายของจักรวรรดิก็คือ การสร้างเสถียรภาพให้กับระบอบกรรมสิทธิ์เอกชน การกิจของ multitude จึงเป็นการหนีออกจากความพยายามเปลี่ยนผลผลิตส่วนรวมให้เป็นกรรมสิทธิ์เอกชนของจักรวรรดิ โดย “กระบวนการถอนตัวจากความสัมพันธ์ที่มีต่อทุน ผ่านกระบวนการทำให้ศักยภาพที่จะมีอิสระของกำลังแรงงานบรรลุได้จริง” (Hardt and Negri, 2009: 152)

เพื่อชี้ให้เห็นที่มาของอำนาจและการต่อต้านปฏิเสธการควบคุมของ multitude ในบทความนี้จะนำเสนอใน 4 ประเด็น คือ หนึ่ง มโนทัศน์ “ส่วนรวม” (common) ในฐานะที่เป็นคุณสมบัติพื้นฐานเชิงทวิภาคของ multitude สอง ข้อเสนอว่าด้วย “การกลายเป็นค่าเช่าของกำไร” นักคิดในสาย Autonomia ได้พัฒนาขึ้นเพื่อทำความเข้าใจการโต้กลับของจักรวรรดิต่อส่วนรวมของ multitude เพื่อเปลี่ยนสมบัติส่วนรวมให้กลายเป็นกรรมสิทธิ์เอกชน สาม กลไกการควบคุมทางสังคมและการเมืองที่จักรวรรดิใช้ในการควบคุมกดทับ multitude ไว้ไม่ให้ลุกขึ้นมาต่อต้าน และสุดท้าย จะชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของ multitude ที่จะปฏิเสธและถอนตัวออกจากการพึ่งพาของจักรวรรดิ โดยการปฏิเสธระบอบกรรมสิทธิ์เอกชนและการสร้างสถาบันส่วนรวมขึ้นมาใหม่

“ส่วนรวม” (common)

ย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ของระบบทุนนิยม “ส่วนรวม” หรือ “ความมั่งคั่งส่วนรวม” (commonwealth) ในตัวมันเองเป็นผลิตผลของมหานคร (metropolis) และเป็นฐานรากของการสร้างความมั่งคั่งให้กับมหานครในระบบทุนนิยม การกระจุกตัวของแรงงานจำนวนมากในเมืองอุตสาหกรรมทำให้เมืองถูกพัฒนาขึ้น โดยมีระบบการขนส่ง การสื่อสาร และชีวิตแบบมหานครเป็นกลไกในการจัดการเมืองขนาดใหญ่ มหานครจึงเป็นพื้นที่ของการผลิตสร้างตัวตนใหม่ ๆ ของมนุษย์ ทั้งตัวตนในแง่ของการทำงาน และตัวตนในชีวิตนอกรเวลาการทำงาน มูลค่าของมหานครหรือสิ่งปลูกสร้างในเมืองจึงไม่ได้เกิดจากมูลค่าใช้สอยทางวัตถุในตัวมันเองทั้งหมด แต่ส่วนใหญ่ของมูลค่าของเมืองเกิดขึ้นจากความเข้มข้น (intensity) ของความสัมพันธ์และการเชื่อมต่อของหน่วยทางสังคมต่าง ๆ โดยเฉพาะหน่วยที่ว่่านั้นคือมนุษย์ที่เข้ามาเชื่อมต่อสัมพันธ์กัน บริเวณใดที่มีความมั่งคั่งมากก็สะท้อนว่าบริเวณนั้นมีความเข้มข้น

ของการเชื่อมต่อนี้ด้วย ส่วนบริเวณใดที่มีความมั่นคงต่ำ (มูลค่าน้อย) ก็สะท้อนว่า บริเวณนั้นไม่ค่อยมีหรือมีความสัมพันธ์ของมนุษย์น้อย ยิ่งเมืองพัฒนาไปมากเท่าไร หรือสามารถสร้างความมั่งคั่งได้มากเท่าไร เมืองยิ่งต้องการความเข้มข้นของการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กันที่เพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น ย่านใดของเมืองที่มีประชากรหนาแน่นกระจุกตัว ก็สะท้อนว่า ย่านนั้นจะมีมูลค่าของที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่แพงมหาศาล สินค้าที่ประกอบสร้างขึ้นในบริเวณดังกล่าวก็จะมีมูลค่าเพิ่มขึ้นด้วย โดยเฉพาะมูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากการผลิตอวัตุ (immaterial production) ซึ่งหมายถึง การผลิตสร้างความหมาย สัญลักษณ์ วัฒนธรรม และรูปแบบของชีวิตของผู้คนในบริเวณนั้นๆ กล่าวในแง่นี้ก็คือ ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในลักษณะส่วนรวม คือ ที่มาของความมั่งคั่งของมหานครนั้น ๆ (Hardt and Negri, 2009: 153-154)

มหานครหรือเมืองขนาดใหญ่จึงเป็นที่กำเนิดของ “ส่วนรวม” หรือศักยภาพที่จะมีความสัมพันธ์กันอย่างเสรีของมนุษย์ โดยเฉพาะในยุคของจักรวรรดิที่มูลค่าส่วนมากเกิดจากการผลิตอวัตุ การเชื่อมต่อสัมพันธ์ของมนุษย์ที่เข้มข้นได้กลายมาเป็นแหล่งที่มาที่สำคัญที่สุดของการผลิตในระบบทุนนิยม ดังที่กล่าวไปแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ ในสถานะเช่นนี้ทุนจึงต้องพัฒนารูปแบบวิธีในการแย่งยึดมูลค่าจากความสัมพันธ์ของมนุษย์ในเมือง นั่นคือ การสร้างภาคการเงินหรือเครื่องมือทางการเงินเพื่อดึงเอามูลค่าส่วนเกินจากแรงงานในเมืองในรูปแบบของ “ค่าเช่า” (rent) ที่ไม่ใช่เพียงแค่การหากำไรจากการผลิตในโรงงานอุตสาหกรรมเท่านั้น ค่าเช่าจึงเป็นรูปแบบหลักของการแย่งยึดมูลค่าในระบบทุนนิยมที่มีความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อการผลิตแบบการเมืองชีวญาณขยายตัว (ดู Vercellone, 2010 : 85-118) ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดในส่วนต่อไป

Hardt และ Negri (Hardt, 2010: 136; Hardt and Negri, 2009: 139) ชี้ว่า “ส่วนรวม” มี 2 ประเภท คือ หนึ่ง “ส่วนรวมในโลกธรรมชาติ” (natural common) หมายถึง “โลกและทรัพยากรทั้งหมดในโลก เช่น ที่ดิน ป่า น้ำ อากาศ แร่ธาตุ และอื่นๆ ซึ่งเป็นความหมายของคำว่าส่วนรวมในอังกฤษศตวรรษที่ 17” และสอง “ส่วนรวมที่สร้างขึ้นใหม่” (artificial common) ซึ่งหมายถึง “แรงงานและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ เช่น ความคิด ภาษา อารมณ์ ความรู้สึก และอื่น ๆ” โดยที่ตลอดมาในพัฒนาการของทุนนิยม ทุนได้พยายามเปลี่ยนและยึดส่วนรวมให้กลายมาเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล (privatization) นับตั้งแต่ที่ Karl Marx พูดถึง

“การสะสมทุนแบบบุพกาล” (primitive accumulation) ที่ทุนเข้าไปแย่งยึดและล่อมรัวที่ดินของชาวนา รวมถึงความพยายามแปรรูปสิ่งสร้างของมนุษย์ในปัจจุบัน ทั้งสิ่งสร้างสรรค์ที่เป็นวัตถุและอวัตถุให้กลายมาเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลของทุน (และรัฐในนามของกรรมสิทธิ์ของรัฐ) กล่าวโดยสรุปก็คือ ความขัดแย้งระหว่างทุนกับแรงงานในแง่ก็คือ ความขัดแย้งระหว่าง “ส่วนรวม” ซึ่งไม่ได้วางบนฐานคิดแบบการถือครองกรรมสิทธิ์ กับ “สาธารณะ” และ “ส่วนบุคคล” ที่เป็นฐานคิดเรื่องกรรมสิทธิ์หลักในระบบทุนนิยม

ภายใต้รูปแบบการผลิตที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน คือ การผลิตมีลักษณะเป็นการผลิตอวัตถุมากขึ้น (immaterialization of production) โดยเป็นการผลิตตัวตนและความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่เป็นรูปธรรมที่อาศัยกำลังแรงงานทั้งหมดของแรงงานที่มีชีวิต ส่งผลให้แรงงานสามารถสร้างมูลค่าได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตหรือแรงงานที่ตายไปแล้วที่ทุนถือครองและควบคุม เพราะปัจจัยที่ใช้ในการผลิตก็คือตัวของมนุษย์เอง (ดู Gorz, 2010) เงื่อนไขดังกล่าวส่งผลให้แรงงานในสังคมมีอิสระ (autonomy) มากขึ้นเรื่อย ๆ จากการควบคุมของทุน การผลิตของแรงงานอวัตถุจึงเข้าใกล้กับความเป็นคอมมิวนิสต์มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะผลผลิตส่วนใหญ่ของแรงงานอวัตถุนั้นมีลักษณะที่ยืดหยุ่นลื่นไหลและเป็นสิ่งที่ไม่มีใครถือครองในฐานะกรรมสิทธิ์ส่วนตัวได้โดยสมบูรณ์

ยิ่งทุนเข้ามาควบคุมสั่งการแรงงานมากเท่าไร กระบวนการสร้างมูลค่ายิ่งถูกจำกัดมากขึ้นเท่านั้น ในขณะที่มูลค่ามาจากความสัมพันธ์ที่เข้มข้นของมนุษย์ที่มาเชื่อมต่อกันในมหานคร แต่ทุนกลับใช้กลไกทางการเงิน (finance) เช่น ดอกเบี้ย และลิขสิทธิ์ในการสกัดยับยั้งการเชื่อมต่อสัมพันธ์กันของผู้คน ผ่านการเก็บค่าเช่าในรูปของดอกเบี้ยและค่าลิขสิทธิ์ในทรัพย์สินทางปัญญา กล่าวในแง่นี้ ยิ่งทุนแย่งยึดเอามูลค่ามากขึ้นเท่าไร ศักยภาพในการเชื่อมต่อง่ายลดลง ยิ่งการเชื่อมต่อง่ายลง ความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ยิ่งลดลง และในที่สุดทุนจะไม่สามารถดึงเอามูลค่าในระบบได้ ดังนั้น พัฒนาการของทุนจึงเป็นพัฒนาการที่สร้างอุปสรรคให้กับตัวเอง และในด้านกลับก็สร้างศักยภาพในการมีอิสระของแรงงานให้เพิ่มขึ้นด้วย ในสถานการณ์เช่นนี้ multitude จึงเป็นฝ่ายได้เปรียบ คือ มีอิสระมากขึ้น ส่วนจักรวรรดิเป็นฝ่ายเสียเปรียบ คือ ต้องวิ่งตามและพึ่งพาการสร้างมูลค่าของ multitude

การต่อสู้ทางชนชั้นในทุนนิยมแบบจักรวรรดิก็คือ การพัฒนาพลังทางการผลิตที่เป็นส่วนรวมของ multitude กับการสร้างกลไกใหม่ของจักรวรรดิเพื่อแย่งยึดเอาผลผลิตส่วนรวมและเปลี่ยนให้กลายมาเป็นกรรมสิทธิ์เอกชน โดยกลไกที่ว่าก็คือ “ค่าเช่า” และการสถาปนากลไกการควบคุมแบบเหนือโลกของจักรวรรดิ

ค่าเช่า คือ กลไกของการแย่งยึดสมบัติส่วนรวมของจักรวรรดิ

ภายหลังจากวิกฤตการเงินของโลกในปี 2008 นักทฤษฎีสำนัก Post-Autonomism ซึ่งเป็นคนรุ่นหลังจาก Negri มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของ Autonomism ให้สอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบันมากขึ้น โดยเฉพาะงานเขียนของ Carlo Vercellone (2010 : 85-118) ซึ่งเสนอข้อเสนอทางทฤษฎีเกี่ยวกับ “การกลายเป็นค่าเช่าของกำไร” (becoming-rent of profit) ในฐานะที่ “ค่าเช่า” (rent) ได้กลายมาเป็นกลไกของการดึงเอามูลค่าจาก multitude โดยจักรวรรดิในปัจจุบัน ซึ่งเป็นภาคต่อจากการวิเคราะห์วิกฤตของการวัดมูลค่าที่ Negri ทำไว้ใน Marx Beyond Marx: Lessons on the Grundrisse (1991) ซึ่งได้กล่าวถึงไปบ้างแล้วก่อนหน้านี้

Vercellone เริ่มต้นโดยการโต้แย้งมายาคติของนักเศรษฐศาสตร์ว่าด้วยค่าเช่าที่มองว่า “ค่าเช่าคือมรดกของสังคมก่อนสมัยใหม่ และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาที่ก้าวหน้าของการสะสมทุนของระบบทุนนิยม” มายาคติดังกล่าวนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า “ในระบบทุนนิยมที่แท้บริสุทธิ์ และมีประสิทธิภาพต้องเป็นระบบทุนนิยมที่ไม่มีค่าเช่า” โดยในระบบทุนนิยมจะมีรูปแบบการกระจายส่วนแบ่งอยู่หลัก 2 รูปแบบ คือ กำไร (profit) ซึ่งเป็นสิ่งที่นายทุนซึ่งเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตได้รับ และค่าจ้าง (wage) ซึ่งเป็นสิ่งที่แรงงานได้รับเมื่อเขาขายกำลังแรงงานของตนเองให้กับนายทุนในกระบวนการจ้างงาน ข้อเสนอหลักของ Vercellone ก็คือ ค่าเช่าเป็นกลไกสำคัญของการขูดรีดภายใต้ระบบทุนนิยมแบบจักรวรรดิ โดยเฉพาะในการผลิตและบริโภคสินค้าที่เป็นวัตถุทั้งหลาย

วิกฤตสำคัญของระบบทุนนิยมเมื่อการผลิตวัตถุขยายตัวขึ้นก็คือ วิกฤตที่ทุนไม่สามารถยึดเอาหรือดึงเอา หรือแม้แต่ไม่สามารถวัดมูลค่าของการผลิตแบบวัตถุได้ในแบบที่เคยทำในช่วงที่เป็นระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมที่ทุนใช้เวลาของการทำงาน และการขูดรีดผ่าน

กำไรเป็นกลไกสำคัญในการวัดมูลค่าและการแย่งยึดมูลค่าส่วนเกิน วิฤตต์ดังกล่าวซึ่งเกิดขึ้นจากการพัฒนาตัวเองของพลังการผลิตเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทุนต้องปรับตัวเองผ่านการพัฒนาโลกใหม่ ๆ ในการควบคุมจัดการและแย่งยึดมูลค่าของแรงงานอวัตถุ และกลไกดังกล่าวก็คือ “ค่าเช่า” ในสภาวะเช่นนี้ กำไรในฐานะรูปแบบหลักของการขูดรีดได้ถูกเปลี่ยนให้มาอยู่ในรูปของค่าเช่า หรือที่ Vercellone เรียกว่า “การกลายเป็นค่าเช่าของกำไร”

ภายใต้การผลิตแบบอุตสาหกรรม การผลิตสินค้าวางอยู่บนความพยายามของทุนในการเอาชนะ “ความขาดแคลน” (scarcity) โดยเฉพาะความขาดแคลนของวัตถุดิบหรือปัจจัยการผลิต ซึ่งนำมาสู่ข้อสรุปของตำราเศรษฐศาสตร์พื้นฐานทั่วไปที่ว่า วิชาเศรษฐศาสตร์คือความรู้ว่าด้วยการจัดสรรทรัพยากรที่จำกัดให้แก่ความต้องการที่ไม่จำกัด อีกเหตุผลก็เนื่องมาจากการบริโภคหรือการใช้ของสินค้าวัตถุทั้งหลายนั้นทำให้สินค้าเหล่านั้นหมดไปอยู่เสมอ เช่น เมื่อเราบริโภครองเท้าคู่หนึ่ง มูลค่าของรองเท้าคู่นั้นจะลดลงไปเรื่อยๆตามเวลาและความเสียหายของการใช้สอยของเรา ยิ่งเราใช้ไปนาน รองเท้าคู่นั้นจะสึกหรอหรือเริ่มหมดสภาพไป มูลค่าใช้สอยของรองเท้าคู่นั้นจะลดลงตามลำดับ และเราต้องซื้อคู่ใหม่มาทดแทน แต่การผลิตสินค้าวัตถุทั้งหลาย เช่น ภาษา ความหมาย ความรู้ ความรู้สึก รสนิยม ฯลฯ ในรูปของเพลง ภาพยนตร์ แปรณดสินค้า เป็นต้น กลับมีลักษณะที่ตัวมันเองไม่ว่าจะถูกใช้หรือบริโภคนานแค่ไหนก็ไม่สึกหรอหรือหมดไป ยกตัวอย่างเช่น ทุกครั้งที่เราดาวนโหลดเพลงหรือภาพยนตร์จากเว็บไซต์ ต้นฉบับก็ไม่ได้หายไปหรือสึกหรอไป หรือทุกครั้งที่เราเปิดไฟล์เพลงฟังในเครื่อง ipod ของเรา เพลงนั้นก็ไม่ได้ถูกใช้หมดไป นี่คือ ความต่างในแง่ความขาดแคลนระหว่างสินค้าวัตถุและสินค้าวัตถุที่การผลิตแบบอวัตถุไม่ได้เป็นการต่อสู้กับความขาดแคลนแบบการผลิตสินค้าแบบวัตถุในยุคทุนนิยมอุตสาหกรรม

ปัญหาที่ตามมาก็คือ หากในการผลิตอวัตถุ 1) ผลผลิตนั้นๆไม่มีวันสึกหรอหรือถูกใช้หมดไป และ 2) เป็นผลผลิตที่เกิดอยู่แล้วจากการผลิตสร้างในความสัมพันธ์ของมนุษย์ในชีวิตประจำวัน โดยไม่ผ่านโรงงานอุตสาหกรรมที่แรงงานต้องพึ่งพิงปัจจัยการผลิตของนายทุนหรือที่กล่าวไปแล้วว่า เป็นการผลิตที่เวลาในการทำงานกับเวลาในการใช้ชีวิตไม่แยกออกจากกัน และพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตหลุดออกจากโรงงานอุตสาหกรรมมาสู่ “โรงงานสังคม” แล้วนายทุนจะสามารถ 1) วัดค่าผลผลิตเหล่านั้น และ 2) แย่งยึดเอามูลค่าใช้สอยเหล่านั้นมาเป็น

ของนายทุน ได้อย่างไร นี่คือวิกฤตของการวัดมูลค่า และทุนหาทางออกโดยการใช้ “ค่าเช่า” ในฐานะที่เป็นกลไกเครื่องมือเพื่อแก้ปัญหาวิกฤตนี้

ค่าเช่าคืออะไร – Vercellone ชี้ว่า คุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของค่าเช่าก็คือ 1) อาศัยกระบวนการปิดล้อม (process of enclosure) เพื่อผูกขาดการถือครองทรัพย์สิน (monopolization of property) หมายความว่า ชนชั้นนายทุนปัจจุบันต้องเข้ายึดครองทรัพย์สินที่เดิมเคยเป็นส่วนรวม หรือ common ให้กลายมาถูกผูกขาดอยู่ในมือของตนเอง โดยใช้กระบวนการปิดล้อมเพื่อกันไม่ให้คนอื่นสามารถเข้าถึงทรัพย์สินเหล่านั้นได้ เราจะเห็นกลไกนี้จากการแปรรูปกิจการสาธารณะให้เป็นของเอกชน (privatization) มากขึ้นในระบบทุนนิยมแบบเสรีนิยมใหม่ ผ่านการลดความเป็นเจ้าของและการควบคุมของรัฐในทรัพย์สินเหล่านั้นลงไป ด้วยกระบวนการผูกขาดและปิดล้อมเช่นนี้ทำให้ทุนสามารถอ้างความเป็นเจ้าของและเรียกเก็บค่าเช่าได้²⁾ การสร้างความขาดแคลนหรือการกีดกันไม่ให้คนอื่นเข้าถึงได้ แต่ความขาดแคลนในที่นี้ไม่ใช่ความขาดแคลนโดยธรรมชาติ แต่เป็นความขาดแคลนเทียม (artificial scarcity) ดังที่กล่าวไว้แล้วว่า สินค้าอวดมณีลักษณะสำคัญคือใช้แล้วไม่หมดไปแบบสินค้าวัตถุทั้งหลาย วิธีการที่นายทุนจะหากำไรจากสิ่งที่ใช้แล้วไม่หมดไป หรือวิธีการแปรรูปค่าใช้สอยเหล่านี้ให้กลายเป็นมูลค่าแลกเปลี่ยนในตลาดซึ่งมีราคาได้ก็คือ การสร้างความขาดแคลนเทียมขึ้นมา เช่น การกีดกันหรือบล็อกไม่ให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงสินค้าได้หากไม่จ่ายค่าเช่าสินค้าในรูปของค่าลิขสิทธิ์ ยังสามารถกีดกันหรือบล็อกการเข้าถึงได้มากเท่าไร ปริมาณของค่าเช่าที่เก็บได้จะยิ่งมากขึ้นเท่านั้น และ 3) ผู้เก็บค่าเช่าอยู่ “นอก” กระบวนการผลิต (external to production process) ซึ่งแตกต่างจากนายทุนในระบบอุตสาหกรรมที่นายทุนเข้ามาควบคุมกระบวนการใช้แรงงานในการผลิตโดยตรง ลักษณะเช่นนี้คล้ายคลึงกับเจ้าที่ดินในสังคมก่อนทุนนิยมที่เจ้าที่ดินไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องหรือควบคุมการผลิตของไพร่โดยตรง แต่อยู่ภายนอกและคอยเก็บค่าเช่าในรูปของส่วยจากไพร่เมื่อทำการผลิตเสร็จสิ้นแล้วในฐานะที่เป็นค่าเช่าที่ดินจากเจ้าที่ดิน ชนชั้นนายทุนผู้เรียกเก็บค่าเช่าสินค้าอวดมณีทั้งหลายก็ทำมีลักษณะเช่นนี้คือไม่ได้เข้าไปอยู่ในกระบวนการผลิตของแรงงานโดยตรงแต่อยู่ภายนอกการผลิต นับตั้งแต่การให้กู้เงิน การเก็บค่าลิขสิทธิ์ ไปจนถึงการเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัท ไม่ใช่ผู้บริหารการผลิตของบริษัท กระบวนการแยกฝ่ายบริหารหรือซีอีโอ ออกจากเจ้าของเงินทุนก็เป็นกระบวนการ

หนึ่งในการทำให้การชดเชยผ่านค่าเช่าเป็นไปได้ในปัจจุบัน คือ อำนาจในการควบคุมกระบวนการผลิตอยู่ในมือของฝ่ายบริหารซึ่งไม่ใช่เจ้าของทุน แต่อำนาจในการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์กลับอยู่ในมือของคนที่ไม่ได้ทำการบริหารกระบวนการผลิต กล่าวในเชิงทฤษฎีก็คือ “ทุน” ได้แยกออกเป็น 2 ส่วน คือ การทุนในฐานะเจ้าของ (ownership) กับทุนในฐานะที่เป็นหน้าที่ในการควบคุมจัดการการผลิต (function)

ความต่างระหว่างยุคก่อนทุนนิยมกับยุคทุนนิยมปัจจุบันก็คือ ในขณะที่ค่าเช่าในยุคก่อนทุนนิยมอยู่ในปริณทลของการจัดสรรส่วนแบ่งในสังคม (distribution) เช่น การเก็บค่าเช่าที่ดินหรือการเก็บส่วยจากไพร่ของเจ้าที่ดิน ซึ่งเจ้าที่ดินจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตของไพร่หรือผู้เช่า และลักษณะเช่นนี้ก็ได้ดำรงอยู่ต่อมาจนถึงยุคทุนนิยมอุตสาหกรรมที่ค่าเช่าก็ยังอยู่ในปริณทลของการจัดสรรส่วนแบ่งในสังคมอยู่ โดยที่กำไรของนายทุนเจ้าของปัจจัยการผลิตกลับอยู่ที่การผลิต (production) ดังที่ Marx เน้นย้ำอยู่เสมอถึงความสำคัญของการผลิตในฐานะที่เป็นใจกลางของการชดเชย แต่ในยุคทุนนิยมปัจจุบัน ซึ่งเป็นทุนนิยมแบบอวัตุ การแยกค่าเช่าออกจากกำไรดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากขึ้น อันเนื่องมาจากการผลิตที่กระจายอยู่ทุกแห่งในโรงงานสังคม นายทุนไม่ได้ชดเชยผ่านเวลาการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม แต่ชดเชยผ่านการเก็บค่าเช่า ทั้งในรูปของค่าลิขสิทธิ์ และดอกเบี้ย ที่แรงงานในสังคมถูกทำให้ขึ้นต่อทุนด้วยการต้องจ่ายเงินซื้อความรู้/ลิขสิทธิ์ทางปัญญาที่นายทุนผูกขาดไว้เป็นของตนเองผ่านความคุ้มครองของกฎหมายลิขสิทธิ์ทางปัญญา ในกระบวนการผลิตมูลค่าที่แรงงานอวัตุ แรงงานต้องใช้ซอฟต์แวร์หรือแม้กระทั่งเงินกู้จากสถาบันการเงินต่างๆ เพื่อลงทุนในการทำผลิตของตนเอง และกำไรของทุนก็มาจากการเก็บค่าเช่าซอฟต์แวร์และดอกเบี้ยเงินกู้เหล่านี้จากทุนที่ผูกขาด ลักษณะเช่นนี้เองที่เราจะเห็นการปะปนกันระหว่างลักษณะของความเป็นผู้ให้เช่ากับผู้ชดเชยกำไรของนายทุน และในขณะเดียวกันก็เป็นการปะปนกันระหว่างค่าเช่ากับกำไรของระบบทุนนิยมในปัจจุบัน

ในกระบวนการเช่นนี้เอง เราจะเห็นว่า มีความสัมพันธ์ 2 ชุดที่อยู่แยกขาดออกจากกันคือ 1) การเป็นเจ้าของทุนซึ่งแย่งยึดมูลค่าผ่านการเก็บค่าเช่า โดยไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับกระบวนการผลิต กลไกว่าอำนาจของทุนจึงไม่ได้อยู่ในระดับของการควบคุมหน่วยการผลิตย่อยๆ แต่อำนาจของทุนได้อยู่ในมือของอำนาจเหนือนายทุนแต่ละคนขึ้น รวมทั้งอยู่เหนือกลไกของ

รัฐชาติที่เคยเป็นกลไกสำคัญของนายทุนชาติมากขึ้น หรือที่เรียกว่า จักรวรรดิ (Empire) ซึ่งเป็นกลไกทางการเมืองไม่ใช่กลไกทางเศรษฐกิจหรือตลาดในตัวเอง กับ 2) กระบวนการผลิตที่เป็นพื้นที่ของแรงงานล้วน ๆ ที่ทุนไม่เข้ามายุ่มย่ามหรือควบคุมโดยตรง กล่าวอีกอย่างก็คือ กระบวนการผลิตหรือการใช้แรงงานของมนุษย์มีความเป็นอิสระ (autonomy) จากการควบคุมสั่งการของทุนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพลังทางการผลิตทั้งหมดของสังคมหลุดลอยออกจากปัจจัยการผลิตที่เป็นทุนคงที่ เช่น ที่ดิน เครื่องจักร และวัตถุดิบ มาอยู่ในหัวสมองและความสามารถของแรงงานที่มีชีวิตอยู่อย่างสมบูรณ์แล้ว แรงงานยังมีอิสระมากขึ้น คือ พวกเขาเป็นทั้งผู้ผลิตและเป็นทั้งสิ่งที่ถูกผลิตขึ้นพร้อม ๆ กัน โดยไม่ต้องพึ่งพาชนชั้นนายทุน

สายโซ่ที่ยังใยการผลิตที่กระจัดกระจายและหลากหลายของทั้งสังคมเข้ามาก็คือการครอบงำไปในสังคมของทุนด้วยการใช้เครื่องมือทางการเงิน โดยเฉพาะที่ Maurizio Lazzarato (2012) เรียกว่า “การทำให้ทุกคนเป็นหนี้” (generalization of debt) หรือ “มนุษย์ที่เป็นหนี้ตลอดชีวิต” (the indebted man) ซึ่งวางอยู่บนเงื่อนไขของ “การขยายไปในสังคมของการผลิต” (socialization of production) ซึ่งทำให้รัฐในฐานะที่เป็นตัวแทนของทุนทั้งหมด (state as collective capital) ต้องปะทะกับ multitude โดยตรง ส่งผลให้รัฐเองไม่ได้หลบหนาทลง แต่กลับขยับขยายกลไกของการควบคุมออกไปอีก และนี่คือโซ่ตรวนเส้นใหม่ที่จักรวรรดิใช้ล้อมจับและแย่งยึดผลผลิตส่วนรวมของ multitude

กลไกการควบคุมทางสังคม: การสถาปนาอำนาจแบบเหนือโลกของ Empire

สำหรับ Negri แม้ว่า multitude จะมีความหลากหลาย แต่ก็มิได้เท่ากับว่าร่วมกันไม่ได้ แต่ความหลากหลายคือเงื่อนไขของการร่วมกันแบบที่ไม่มีอำนาจอะไรที่อยู่นอกหรือเหนือขึ้นไปจากความสัมพันธ์ของผู้คนที่หลากหลายซึ่งมาประกอบกัน กล่าวแบบที่ Marx และ Engels เคยพูดในแถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ว่า ลักษณะร่วมของชนชั้นกรรมาชีพในฐานะชนชั้นปฏิวัติก็คือ ชนชั้นกรรมาชีพเป็นชนชั้นที่ไร้ปัจจัยการผลิต พวกเขาไม่ต้องปกป้องอะไร ไม่มีอะไรให้ต้องปกป้อง พวกเขาเป็นชนชั้นที่ไม่มีอะไรจะเสีย นอกจากโซ่ตรวนที่ผูกมัดพวกเขา

อยู่นั่นคือ ระบบกรรมสิทธิ์แบบเอกชน multitude ก็เช่นเดียวกัน คือ พวกเขาเป็นชนชั้นที่ไม่มียะไรจะเสีย พวกเขาจะมีชีวิตอยู่ได้ก็ต่อเมื่อพวกเขาต่อสู้กับสิ่งที่กดขี่ขูดรีดพวกเขาอยู่¹

Hardt และ Negri (2012) เสนอว่า มวลชนที่ถูกกดขี่ขูดรีดและต่อต้านต่อสู้กับจักรวรรดินั้นมีจุดร่วมที่พวกเขาต้องเผชิญกับกลไกการควบคุมทางสังคมของจักรวรรดิใน 4 มิติ² คือ

1) มวลชนล้วนแล้วแต่เป็นลูกหนี้ (the indebted) โดยเฉพาะภายหลังจากที่รัฐสวัสดิการถูกทำลายไปและแทนที่ด้วยระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ที่มาพร้อมๆกับกลไกทางเศรษฐกิจแบบใหม่ที่ใช่วิธีการแย่งยึดมูลค่าผ่านการเก็บค่าเช่า ความมั่นคงทางสังคมที่รัฐเคยประกันให้กับพลเมืองได้หายไป และภาคธุรกิจการเงิน (finance) ได้กลายมาเป็นตัวกลางในการจัดสรรทรัพยากรแทนรัฐ การเป็นลูกหนี้ คือ เงื่อนไขพื้นฐานทั่วไปของชีวิตของการเป็น และกลายมาเป็น multitude ในขณะที่เงินทุนขูดรีดแรงงานผ่านการควบคุมกระบวนการผลิต (labour process) ในโรงงานอุตสาหกรรมด้วยรูปแบบของการแสวงหากำไร (profit) ทุนการเงินเข้ามาควบคุมชีวิตของแรงงานในสังคมผ่านการปล่อยกู้ ดังที่เราจะเห็นในสหรัฐอเมริกาในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี 2008 ที่คนอเมริกันไม่มีปัญญาจ่ายหนี้และต้องถูกยึดบ้านและรถไปจำนวนมาก

สภาวะของการเป็นหนี้ที่ไม่มีปัญญาจ่ายคินนั่นคือสภาวะทั่วไปที่ทุนใช้ในการดึงให้มวลชนเข้ามาอยู่ภายใต้การจัดสรรอำนาจที่ไม่เท่ากัน โดยที่ทุนเป็นผู้ควบคุม แรงงานต้องทำงานตลอดเวลา โดยไม่สามารถเลือกงานได้ เพราะต้องพยายามหาเงินมาจ่ายดอกเบี้ยบัตรเครดิต และดอกเบี้ยเงินกู้บ้านและรถ “การขูดรีดในปัจจุบันไม่ได้วางอยู่บนการแลกเปลี่ยน (ทั้งเท่าเทียมหรือไม่เท่าเทียม) อีกต่อไป แต่วางอยู่บนการเป็นลูกหนี้ ที่ในข้อเท็จจริงก็คือ

¹ที่ Negri นิยามความหมายของ “ชนชั้นแรงงาน” (working class) ในฐานะชนชั้นผู้ผลิตของสังคมและถูกขูดรีดจากระบบทุนนิยม ใน Antonio Negri, **Factory as Strategy: 33 Lessons on Lenin** (New York: Columbia University Press, 2014), p. 19.

²สำหรับ Michael Hardt and Antonio Negri, **Declaration**(Michael Hardt and Antonio Negri,2012) หนังสือเล่มนี้ผู้เขียนไม่ได้ใส่เลขหน้า ดังนั้น การอ้างหนังสือเล่มนี้ตลอดบทความขึ้นนี้จะไม่มีเลขหน้าของหนังสือในส่วนอ้างอิง และข้อความในเครื่องหมายคำพูดทั้งหมดในส่วนนี้ของบทความมาจากหนังสือเล่มนี้

ประชากร 99 เปอร์เซ็นต์ต้องขึ้นต่อคนเพียง 1 เปอร์เซ็นต์ และการขึ้นต่อก็เป็นทั้งในแง่ของการพึ่งพา การเงิน และความภักดี” ในแง่หนึ่ง นี่จึงเท่ากับการแลกอนาคตของเรากับบางสิ่งบางอย่างที่เรากำลังบริโภคอยู่ในปัจจุบัน หากแรงงานอวัตุคือแรงงานที่มีศักยภาพในการสร้างสรรค์สิ่งที่ยังไม่มีอยู่ในปัจจุบันซึ่งก็หมายถึงอนาคตนั้น นั่นก็คือกลไกของการควบคุมเวลาและศักยภาพซึ่งหมายถึงชีวิตทั้งหมดในอนาคตของแรงงาน (Berardi, 2011 : 74)

“ในการเอาชีวิตรอด ลูกหนี้ต้องขายชีวิตทั้งของชีวิตของพวกเขา... พวกเขาทำงานเพียงเพื่อจะจ่ายหนี้ให้ได้” เท่านั้น สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ที่ต้องการสร้างความยืดหยุ่นทั้งในแง่ของเวลาและสถานที่ให้แก่แรงงาน คือ แรงงานถูกจ้างงานแบบยืดหยุ่นมากขึ้น เช่น การจ้างงานชั่วคราว การจ้างเหมา และอื่นๆ คนงานคนหนึ่งอาจทำงานหลายๆงานในวันเดียว และเขาต้องหางานให้ได้ เพราะหากไม่มีงานก็จะไม่สามารถจ่ายหนี้ได้ และล้มละลายในที่สุด ดังนั้น การเป็นลูกหนี้จึงหมายถึงการไร้อำนาจต่อรองทั้งในและนอกสถานที่ทำงาน พวกเขาไม่พร้อมจะเป็นสมาชิกของสหภาพแรงงาน เพราะกลัวว่านายจ้างจะไล่ออกหรือไม่ได้รับโบนัส การทำให้เกิดลูกหนี้ (generality of indebtedness) จึงเป็นกลไกสำคัญที่ทุนหรือจักรวรรดิจะใช้ในการควบคุมแรงงานทั้งสังคม

2) มวลชนถูกทำให้ขึ้นต่อสื่อของทุน (the mediatized) โดยภายใต้ระบบทุนนิยมแห่งการสื่อสาร (communication capitalism) มวลชนถูกปะทะด้วยข่าวสารจำนวนมาก โดยเฉพาะสื่ออินเทอร์เน็ตที่มวลชนถูกดึงเข้าไปมีส่วนร่วมอยู่เกือบตลอดเวลาของชีวิต มวลชนถูกทำให้เชื่อว่าพวกเขาสามารถแสดงตัวตนของพวกเขาเมื่อเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสื่อและข้อมูลเหล่านี้ ในขณะที่สื่อเหล่านี้ปะทะเราทุกวันผ่านข้อมูล (information) จำนวนมหาศาล รวมถึงการที่เราต้องตัดสินใจในชีวิต เช่น การเดินทาง การลงทุน รวมถึงการมีจุดยืนทางการเมืองผ่านการรับรู้ข้อมูลในสื่อ ตัวตนหรือจิตสำนึกของเราได้ถูกทำให้แตกกระจายไปตามความวุ่นวายของข้อมูลจำนวนมากที่หลากหลายไม่สิ้นสุด มองในแง่หนึ่ง สื่อทำให้เราทั้งตั้งรับ คือ ต้องวิ่งตามข้อมูลจำนวนมากที่เราไม่ได้สร้างเอง และทั้งกระตือรือร้น คือ ต้องเป็นส่วนหนึ่งของมันผ่านการแชร์ภาพและการโพสต์ข้อมูลจำนวนมากต่อวันไปพร้อมๆกัน

ในสภาวะเช่นนี้ เราถูกทำให้มองไม่เห็นเครือข่ายโยงใยของอำนาจของจักรวรรดิที่ควบคุมสื่อและการกระจายตัวของข้อมูลข่าวสาร รัฐบาลทุกรัฐบาลในโลกแม้แต่รัฐบาลที่อ้าง

ว่าเป็นประชาธิปไตยอย่างสหรัฐอเมริกาที่มีกลไกในการกีดกันการเข้าถึงข้อมูลหลายประเภท ดังเช่นในกรณีของวิกิลีกส์ หรืออย่างกรณีของรัฐบาลจีนที่บล็อกเว็บไซต์จำนวนมาก ยังไม่นับรวมรัฐบาลไทยที่ทั้งกีดกันและจับกุมผู้ที่แชร์หรือโพสต์ข้อมูลที่อ้างว่าเป็นภัยต่อชาติ ศาสนา และกษัตริย์

Hardt และ Negri ชี้ว่า อำนาจของจักรวรรดิไม่ได้ปฏิเสธการไหลเวียนของข้อมูล แต่อำนาจของจักรวรรดิทำในสิ่งที่ไม่มีความสำเร็จ คือ การบังคับให้แชร์ข้อมูลได้เท่าที่อนุญาต หรือข้อมูลที่ตายแล้ว (dead information) จากบนลงล่าง ไม่ใช่ข้อมูลที่มีชีวิต (living information) ซึ่งเป็นข้อมูลที่มาจากชีวิตของผู้คนจริงๆ ที่พวกเขาสามารถสร้างการสื่อสารได้เอง “ข้อมูลที่มีชีวิตที่ถูกผลิตขึ้นอย่างต่อเนื่องโดยแรงงานกลับถูกเปลี่ยนให้เป็นข้อมูลที่ตายแล้วผ่านการทำให้ข้อมูลอยู่ในรูปของเครื่องจักรและกลไกแบบระบอบราชการ” “ข้อมูล” หรือ information นั้นตรงกันข้ามกับ “การสื่อสาร” (communication) ในขณะที่ข้อมูลมักจะมาจากการยึดเย็ดแบบแนวตั้ง แต่การสื่อสารซึ่งเป็นหัวใจของการก่อร่างสร้างตัวของ multitude กลับเรียกร้องให้เกิดการสื่อสารกันผ่านความสัมพันธ์ในแนวนอน การสื่อสารของ multitude จึงเป็นปฏิปักษ์ต่อข้อมูลของจักรวรรดิ มากไปกว่านั้น การสื่อสารเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การเชื่อมต่อสัมพันธ์กันของ multitude ที่หลากหลายเกิดขึ้นได้ด้วย ผลของมันก็คือ การเกิดตัวตนร่วมของผู้คนในการสื่อสารทั้งในรูปของการสื่อสารผ่านเทคโนโลยี และการติดต่อสัมพันธ์กันแบบซึ่งหน้า

3) มวลชนที่ถูกจับจ้องควบคุม (the securitized) ผ่านกลไกการจ้องมอง (surveillance) ซึ่งปรากฏอยู่ในทุกที่ผ่านการติดกล้องวงจรปิดตามสถานที่สาธารณะต่าง ๆ รวมถึงการดักฟังโทรศัพท์ “การเพิ่มขึ้นของการจ้องมองตลอดเวลาคือเงื่อนไขทั่วไปของสังคมทั้งหมด” ในสังคมแห่งการจับจ้องควบคุมเช่นนี้ มวลชนถูกทำให้อยู่ภายใต้ความหวาดกลัว โดยเฉพาะความกลัวต่ออาชญากรรมที่อาจจะเกิดขึ้นกับตัวเอง มวลชนที่อยู่ในสังคมแห่งความกลัวไม่ใช่วัตถุแห่งการจับจ้องเท่านั้น แต่มวลชนก็ถูกบังคับให้เป็นผู้จับจ้องคนอื่น ๆ ในสังคมด้วยเช่นกัน มวลชนในสภาวะเช่นนี้ถูกเปลี่ยนให้กลายเป็นหูเป็นตาของอำนาจรัฐ สภาวะเช่นนี้จึงไม่ต่างจากสภาวะสงครามแบบที่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ปรณรงค์ให้ผู้คนจับจ้องคนอื่นว่าใครมีโอกาสจะเป็นภัยต่อความมั่นคงแห่งชาติบ้าง แต่สภาวะสงครามในลักษณะนี้กลับ

ร้ายแรงและเข้มข้นกว่า เพราะเป็นสภาวะสงครามที่ไม่มีวันจบสิ้น แต่ดำเนินไปอยู่ตลอดเวลา การสร้างสภาวะความกลัวและสงครามในชีวิตประจำวันมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนรัฐให้มุนโยบายกับการทหารและตำรวจมากขึ้นเรื่อย ๆ (militarization) สภาวะเช่นนี้ก็ไม่ต่างอะไรกับการอยู่ในคุก แต่คุณที่ว่ากลับย้ายออกจากคุกจริง ๆ มาสู่คุกในสังคมทั่วไป

4) มวลชนถูกช่วงชิงอำนาจโดยตัวแทน (the represented) ซึ่งการขยายบทบาทของหน่วยงานความมั่นคงและกลไกการจ้องมองเรียกร้องให้รัฐเข้ามายุ่งยামกับชีวิตของประชาชนมากขึ้น ในนามของความมั่นคงแห่งชาติและผลประโยชน์แห่งชาติ ผ่านการที่รัฐอ้างความเป็นตัวแทนของประชาชนและความเป็นชาติ “ความเป็นตัวแทนไม่ใช่กลไกในการสร้างประชาธิปไตย แต่เป็นอุปสรรคของการสร้างประชาธิปไตย เราจะเห็นการเข้ามาร่วมกันของมวลชนที่ถูกช่วงชิงอำนาจโดยตัวแทน เช่น การเป็นลูกหนี้ การถูกแย่งยึดความสามารถในการคิดเองของสื่อ และการถูกควบคุมจับจ้อง โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือ ยุติความเป็นทาสและการฉ้อฉล” ประชาธิปไตยในความหมายจึงเป็นการปฏิเสธการถูกแทนและการอ้างอำนาจของตัวแทน แต่เป็นประชาธิปไตยที่ทุกคนร่วมกันเพื่อหลุดในเสียงของตัวเอง เสียงที่หลากหลาย แต่มีจุดร่วมคือ ไม่ต้องการถูกควบคุมโดยทุนการเงิน รัฐ และตัวแทนทั้งหลาย

ค่าเช่า การทำให้เป็นหนี้ การถูกจับจ้องควบคุม การถูกอ้างความเป็นตัวแทน คือเงื่อนไขที่เราทุกคนต่างเผชิญอยู่ภายใต้กลไกอำนาจแบบเหนือโลก (transcendental Power) ของจักรวรรดิ และการปฏิเสธมันผ่านการสร้างสังคมใหม่ที่เป็นสังคมของส่วนรวมในฐานะที่เป็นการแสดงออกของศักยภาพภายในโลก (immanent potentiality) ของ multitude

สถาบันส่วนรวมกับการทวงคืนและสร้าง “ส่วนรวม” ขึ้นมาใหม่

คำถามที่ตามมาก็คือ หาก multitude ปฏิเสธการถูกกดขี่ขูดรีดและครอบงำของสถาบันทางเศรษฐกิจการเมืองเหล่านี้ multitude จะสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ของตนเองขึ้นมาได้อย่างไร Hardt กับ Negri (2012) เชื่อว่า คอมมิวนิสต์จะเป็นจริงได้ก็ต่อเมื่อ multitude พัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมหรือการเชื่อมต่อให้กลายเป็นสถาบันทางสังคมที่เป็นรูปธรรม (institutionalization) ของตนเองที่แตกต่างออกจากโครงสร้างของรัฐและ

สถาบันสังคมในระบบทุนนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 3 สถาบันหลักของสังคมทุนนิยม คือ ครอบครัว (family) บริษัท (corporation) และชาติ (nation) (Hardt and Negri, 2009 : 160)

ครอบครัวเป็นกลไกที่เป็นปฏิปักษ์อย่างสิ้นเชิงกับ “ส่วนรวม” และการสร้างคอมมิวนิสต์ กลไกของครอบครัวเป็นกลไกที่วางอยู่บนการแยกและจัดลำดับชั้นสูงต่ำของเพศสภาพที่ตายตัว โดยไม่ยอมให้มีการทดลองรูปแบบความสัมพันธ์ของเพศสภาพแบบอื่น ๆ มากไปกว่านั้น ครอบครัวยังเป็นกลไกของการส่งผ่านกรรมสิทธิ์เอกชนในรูปของมรดกที่สำคัญที่สุดด้วย ส่วนบริษัทนั้นเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในการสะสมทุนและสะสมความมั่นคงให้แก่ทุน แม้ว่ามันจะมีส่วนช่วยให้เกิดการรวมกลุ่มหรือปฏิสัมพันธ์ของแรงงานในกระบวนการผลิต แต่มันก็วางอยู่บนการจัดลำดับชั้นทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียม คือให้อำนาจกับทุนและฝ่ายบริหารในการเข้าไปครอบและสั่งการเหนือการรวมกลุ่มของ multitude และชาติในฐานะที่เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่เข้มข้นที่สุดสถาบันหนึ่งของสังคมทุนนิยมและสังคมสมัยใหม่ กลไกของความเป็นชาติวางอยู่บนการแบ่งแยกผู้คนออกจากกันในลักษณะคนในชาติกับคนนอก ผ่านการดึงคนในเข้ามาพร้อม ๆ กับกันคนนอกที่เป็นศัตรูของชาติออกไป (ดู เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2550 : 91-124) โดยสร้างความเป็น “ประชาชน” (people) ที่ต้องเหมือนกัน คล้ายกันขึ้นมาเป็นขั้วเจดหลักแบบเดียวภายใต้การปกครองของรัฐทุนนิยมสมัยใหม่ ซึ่งหาก multitude จะสร้างสถาบันใหม่แบบคอมมิวนิสต์ก็ต้องต่อต้านทำลายและทำลายสถาบันทางสังคมเดิมที่มีฐานอยู่บนระบบกรรมสิทธิ์แบบบนลงล่างเหนือความสัมพันธ์จริงของมนุษย์ รวมถึงสร้างสถาบันทางสังคมใหม่ของตัวเองที่วางอยู่บนรูปแบบของการเชื่อมต่อในแนวระนาบที่ไม่มีเรื่องของกรรมสิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เป็นความสัมพันธ์ที่อยู่ในความสัมพันธ์ที่เป็นรูปธรรมของมนุษย์ซึ่งเป็นฐานของประชาธิปไตยที่แท้ (Hardt and Negri, 2009 : 160-164)

“ประชาธิปไตย” (democracy) ในความหมายเช่นนี้จึงขัดแย้งหรืออยู่ตรงข้ามกับความคิดแบบประชาธิปไตยเสรีนิยม (liberal democracy) ซึ่งเป็นรูปแบบหลักของประชาธิปไตยทุนนิยมในปัจจุบัน เพราะแนวคิดประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมวางอยู่บนการมี “ตัวเชื่อม” (mediation) แบบสภาวะเหนือโลก หรือถ้าในความคิดของ Hegel ก็คือ synthesis Hardt และ Negri (2009: 346) เรียกลักษณะเช่นนี้ว่า transcendental mediation ซึ่งเป็นตัวเชื่อม/ตัวแทนที่กำหนดจากบนลงล่างแบบข้ามพ้นกาลและเทศะ

ตัวเชื่อมภายใต้เสรีนิยมมีลักษณะ 2 ประการ คือ หนึ่ง การสร้างให้เป็นประชาชนกลายมาเป็นภาพตัวแทนของ multitude ในขณะที่ multitude มีความหลากหลาย แต่ประชาชนกลับมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว เอกภาพ และเหมือนกัน และสอง อัตลักษณ์ของความเป็นประชาชนมีลักษณะที่หยุดนิ่งตายตัว ในขณะที่ multitude เปลี่ยนแปลงตัวเอง (self-transformation) โดยกลายเป็นสิ่งอื่น (becoming) ทั้งจากภายในตัวเองและจากการเชื่อมต่อกับสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่ภายนอกตัวเอง

ยิ่งไปกว่านั้น ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม ความแตกต่างภายในประชาชนถูกแทนที่ด้วยภาพตัวแทนของกลุ่มผลประโยชน์และพรรคการเมือง กลุ่มและพรรคเป็นตัวแทนและตัวเชื่อมระหว่างประชาชนกับรัฐและความเป็นชาติเข้ามามากขึ้น ภายใต้เงื่อนไขของการผลิตแบบการเมืองชีวญาณ คุณสมบัติของ multitude ก็คือความหลากหลาย (multiplicity) ในตัวเอง และเชื่อมต่อกับพื้นที่อื่น ๆ ต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด โดยการเชื่อมต่องดังกล่าวยิ่งทำให้ความหลากหลายเพิ่มขึ้น โดยที่ความหลากหลายดังกล่าวมีลักษณะเป็นเอกพจน์คือไม่ถูกกำหนดโดยกฎเกณฑ์ใด ๆ นอกตัวมันเอง ดังนั้น ความพยายามของรัฐสมัยใหม่ที่จะสร้างสถาบันทางการเมือง โดยเฉพาะความเป็นตัวแทน ความเป็นชาติและประชาชนผ่านกลุ่มและพรรคการเมือง ซึ่งเรียกร้องความเป็นเอกภาพ (unity) และความเหมือน ๆ กัน (uniformity) กำลังอยู่ในสภาวะวิกฤต เพราะไม่มีเกณฑ์ในเชิงคุณค่าใดที่จะสามารถทำให้ multitude ที่หลากหลายในตัวเองมีอัตลักษณ์ที่มีเอกภาพและเหมือนกันได้อีกต่อไป

ความเป็นสถาบันทางสังคมแบบคอมมิวนิสต์จึงไม่ต้องการเอกภาพที่ตายตัว แต่เป็นสถาบันที่ 1) วางอยู่บนความขัดแย้ง คือ เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ต่อสู้ต่อต้านกับสถาบันทางการเมืองแบบทุนนิยม พร้อมๆกับเปิดให้เกิดความเป็นไปได้ของการสร้างสถาบันใหม่ ๆ 2) สถาบันดังกล่าวเกิดขึ้นเพื่อรวมเอาความเป็นไปได้แบบรวมหมู่ (collective possibility) ซึ่งเป็นการแสดงออกของศักยภาพของ multitude ที่หลากหลายเข้ามาหากัน และ 3) สถาบันต้องมีลักษณะปลายเปิด คือ เมื่อองค์ประกอบ หรือ composition (ดู เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2557 : 74-95) มันเปลี่ยนแปลงไป สถาบันก็ต้องปรับรูปแบบลักษณะของมันไปด้วย เพื่อขยายให้ multitude ที่หลากหลายเข้ามามีส่วนได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (Hardt and

Negri, 2009 : 357) มองในแง่นี้ การสร้างสถาบันใหม่กับการทำลายสถาบันเก่าจึงต้องเป็นภารกิจที่ต้องทำไปพร้อม ๆ กัน

บทสรุป

เป้าหมายของหนังสือชุดไตรภาคของ Michael Hardt และ Antonio Negri วางอยู่บนการเสนอโครงการทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ที่มุ่งไปที่การทำลายสถาบันเก่าและสร้างสถาบันใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยที่มาจากข้างล่างและสัมพันธ์กันในแนวนอน (horizontal) ซึ่งต่อต้านและปฏิเสธกลไกการควบคุมของจักรวรรดิที่วางอยู่บนความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (vertical) มากไปกว่านั้น Hardt และ Negri ได้พัฒนามโนทัศน์เกี่ยวกับประชาธิปไตยและส่วนรวมที่แตกต่างตรงกันข้ามกับแนวคิดแบบเสรีนิยมประชาธิปไตยและความคิดเรื่องกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของระบบทุนนิยมและจักรวรรดิ ในการเสนอทางออกจากระบบทุนนิยมดังกล่าว Hardt และ Negri กลับไปหาการวิพากษ์เศรษฐกิจการเมืองของ Marx เพื่อเปิดให้เห็นถึงความเป็นไปได้ของการสร้างคอมมิวนิสต์ของ multitude ในศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. (2550). ความคิดทางการเมืองของ Giorgio Agamben: ว่าด้วยชีวิตที่เปลือยเปล่า องค์กริปไตยในสถานะสมัยใหม่ และการเดินทางที่ไม่มีวันสิ้นสุด.

รัฐศาสตร์สาร. 28(3), 91-124.

_____. (2557). รากฐานและบริบทความคิดทางการเมืองของ Antonio Negri: ขบวนการAutonomia กับทฤษฎีมาร์กซิสต์ของ Mario Tronti. **ฟ้าเดียวกัน**. 12(1), 74-95.

Berardi, Franco 'Bifo'. (2011). **After the Future**. Oakland and Edinburg: AK Press.

Gorz, Andre. (2010). **TheImmaterial**. Seagull Books.

Hardt, Michael and Antonio Negri. (2009). **Commonwealth**. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.

Hardt, Michael. (2010). The Common in Communism. in Costas Douzinas and Slavoj Zizek eds. **The Idea of Communism**. London and New York: Verso.

- Hardt, Michael and Antonio Negri. (2012). **Declaration**. Michael Hardt and Antonio Negri.
- Lazzarato, Maurizio. (2012). **The Making of the Indebted Man**. Los Angeles: Semiotext(e).
- Negri, Antonio. (2014). **Factory as Strategy: 33 Lessons on Lenin**. New York: Columbia University Press.
- Vercellone, Carlo. (2010). The Crisis of the Law of Value and the Becoming-Rent of Profit. in Andrea Fumagalli and Sandro Mezzadra eds. **Crisis in the Global Economy: Financial Markets, Social Struggles, and New Political Scenarios**. Los Angeles: Semiotext(e).